

הכוונות בדרשות ההלכתיות

דבר תורה פרשת כי תשא, ד"ר חזות גבריא

ותנא דידן למעוטי סוסים וגמלים מנא ליה? אמר רב פפא: כל מקנך תזכר - כלל, שור ושה וחמור - פרט, כלל ופרט, אין בכלל אלא מה שבפרט, שור ושה וחמור - אין, מידי אחרינא - לא. (בבלי בכורות, ו ע"א)

הגמרא דנה במצוות פדיון חמור. היא קובעת שרק בכור חמור נפדה, ולא סוס או גמל. הגמרא לומדת זאת במידת 'כלל ופרט' המיושמת על פסוקים יט- כ בפרשתנו: 'כל מקנך תיזכר' זהו כלל, 'שור ושה וחמור' זהו פרט. 'אין בכלל אלא מה שבפרט', דווקא שור ושה וחמור, והשאר לא. שלשת הפרטים שביחס אליהם מתבצעת הדרשה הם 'שור ושה וחמור'. מעמדם אינם זהה, חמור הוא אחת מן הבהמות הטמאות, ברם בלשון המקרא 'שור ושה' הם כל הבהמות הטהורות (חולין, פ ע"א). מסקנת הדרשה הינה אם כן שקדושת הבכורה חלה על כל הבהמות הטהורות, ומתוך הבהמות הטמאות רק על החמור.

כאן מקום לשאלה הבאה: מנין לדרשן שסדר הקריאה לצורך הדרשה הוא מן הכלל לפרט? הלא קיים כלל שאינו שנוי במחלוקת הקובע כי 'אין מוקדם ומאוחר בתורה'? אם נהפוך את הסדר נקבל דווקא את הפרט לפני הכלל, או אז תהיה מסקנת הדרשה הפוכה לחלוטין. ב'כלל ופרט' אנו מסיקים שאין בכלל אלא מה שבפרט, ואילו ב'פרט וכלל' נעשה הכלל מוסף על הפרט!

אנו רגילים לחשוב על הכלל 'אין מוקדם ומאוחר בתורה' ככלל פרשני אשר נוגע לחלקיה הסיפוריים של התורה ועוסק בתיארוך היחסי של האירועים המתוארים בה. אכן הכלל הזה מופיע כמידה ל"יב ברשימת המידות של ר"א בנו של ריה"ג. מקובל לחשוב כי מידות אלו שייכות לתחום האגדה בלבד. ברם, אם נפעיל כלל זה גם על פסוקי צווי נגלה כי משמעותו ההלכתית אינה נופלת מן המשמעות האגדתית כמודגם לעיל.

מצאנו אמנם כי הגמרא דנה באפשרות זו במפורש:

אמר רב מנשיא בר תחליפא משמיה דרב: זאת אומרת אין מוקדם ומאוחר בתורה. - אמר רב פפא: לא אמרן אלא בתרי ענייני, אבל בחד עניינא, מאי דמוקדם - מוקדם, ומאי דמאוחר - מאוחר. דאי לא תימא הכי - כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט דילמא פרט וכלל הוא. ותו, פרט וכלל - נעשה כלל מוסף על הפרט דילמא כלל ופרט הוא (פסחים, ו ע"ב).

זוהי דוגמה לכוונות של דרכי הדרש. בדוגמאות של גז"ש והיקש נגעה הכוונות לשני מקורות המשווים ביניהם בדרשה. בפני הדרשן עמדה השאלה האם להשוות מאי לבי או להיפך, או לשני הכוונים. הנתונים המקראיים עצמם בשתי מידות אלו אינם כווניים ואינם מבוססים על הסדר של הכתובים. אולם כאן אנו נדרשים לכוונות בנתונים המקראיים עצמם. עוד טרם ביצוע הדרשה יש להכריע בדרך של קריאת הפסוקים, שהרי הסדר עצמו יקבע את התוצאה!!! זהו יישום ייחודי מאוד של הכלל 'אין מוקדם ומאוחר בתורה'.

התוספות ד"ה 'מנין' (סנהדרין, מה ע"א) קובע לדוגמה שעל אף הסדר בפסוק (שמות יט, יג) "סקול יסקל או ירה יירה", יש להקדים את הדחיפה (=הירייה) לסקילה מסיבות הלכתיות, כי על פי ההלכה הסקילה באה לאחר הדחיפה. ברם, מהו הסדר הנכון בפרשתנו הלא אין כאן לכאורה שיקולים היסטוריים או הלכתיים?

עלינו להסיק מכאן מסקנה חשובה ביותר. הקב"ה צווה את משה שני ציוויים בעניין התורה: ציוויים בעניין התוכן וציוויים בעניין סדר הכתיבה. מצאנו אמנם בראב"ן סי' לד (הביאו בהגהות מהר"ב רנשבורג, יבמות, ד ע"א), שכתב כי ב'משנה תורה' יש 'מוקדם ומאוחר', שכן כתב אותו משה רבנו בעצמו ואף סידר אותו פרשה אחר פרשה. מכאן שבשאר התורה הקב"ה סידר את הדברים. ואם הקב"ה עצמו מסדר את הדברים שלא על פי הסדר המשמש לדרשה, מוכח מכאן שהיו כמה ציוויים.

להערות ולרכישת ספרי 'מידה טובה': hazutg@gmail.com

